

Рябок В. Ю., старший лаборант кафедри юридичного документознавства Національної академії внутрішніх справ

ЗАКОНОДАВЧА ДЕФІНІЦІЯ: ЗНАЧЕННЯ В НОРМОПРОЕКТУВАННІ

У контексті реформування правоохоронних органів особливого значення набуває правильне застосування працівниками МВС України у їх практичній діяльності правових приписів нормативно-правових актів. А це можливо лише за умови правильного тлумачення відповідних правових положень. Одним з найбільш дієвих засобів, що визначають ефективність такої роботи є законодавчі дефініції.

З огляду на зазначене так важливо визначити вимоги до створення законодавчих дефініцій та правила їх формулювання. Цьому питанню приділяють увагу багато науковців, що досліджують проблеми юридичної техніки. Однак в чинній наразі нормативно-правовій базі є багато неузгодженостей, правових колізій, пов'язаних взагалі з відсутністю дефініцій нововведених терміносполук (наприклад, публічна безпека та публічний порядок у Законі України «Про Національну поліцію», кримінальне правопорушення, кримінальний проступок у Кримінальному процесуальному кодексі України), неповнотою їх формулювань, неоднозначністю тощо.

Законодавча дефініція має бути єдиною, чіткою, однозначною, стислою, логічно та лінгвістично правильною, узагальненою, містити найсуттєвіші для правильного застосування терміна ознаки предмета або явища.

Законодавча дефініція має будуватися з урахуванням усіх потенційних запитань і колізій, що можуть виникнути під час читацького сприйняття, тлумачення та практичного застосування норм законодавчого акта.

Мета автора законопроекту або нормопроектувальника – надати таку дефініцію, яка б запобігала неоднозначному розумінню правового змісту, була достатньо повною і водночас лаконічною, абсолютною пропорційною за обсягом позначуваному поняттю. Перелік ознак предмета або явища не повинен бути максимальним (вичерпний перелік усіх ознак міститься, як правило, у наукових дефініціях), а складатися лише з тих найістотніших ознак, що мають значення для юридичної практики.

Адже термінологічна одиниця (термін-слово, термінологічне словосполучення, номенклатурне позначення) безпосередньо співвідноситься з позначуваним поняттям (узагальненим уявленням про предмет або явище) і слугує його знаковою (мовною) моделлю, репрезентованою у звуковій і літерній формах. Саме поняття, його внутрішній зміст, обсяг і структура є логіко-сисловою основою для побудови термінологічного значення у вигляді дефініції, яка узагальнює найсуттєвіші ознаки і взаємозв'язки предмета або явища [3, с.112].

Сформулюємо основні правила створення законодавчих дефініцій:

1. З'ясувати реальність потреби і підстави створення законодавчої дефініції. Дослідити з цією метою чинну законодавчу базу. Пам'ятаймо про те, що не всі терміни, що вживаються в законодавчому акті, потребують визначення. Не потрібно визначати терміни: а) якщо вони вживаються у загальнолітературному значенні, зафіксованому тлумачними словниками; б) якщо термін вже має визначення у законодавстві та у проекті нового нормативного акта термін реалізуватиме таке ж саме значення.

2. Перш ніж формулювати дефініцію терміна, слід якомога глибше і детальніше вивчити позначуване поняття у теоретичній та практичній площинах. Чітко окреслити його зміст та обсяг, визначити його зв'язки (застосуйте як допоміжний засіб логіко- поняттєву схему).

3. Проаналізувати наявні у різних джерелах варіанти дефініцій даного терміна. Шляхом розкладання визначень на смислові складові з'ясувати: що є спільним і відмітним у цих визначеннях; які компоненти є основними (обов'язковими), а які варіативними (додатковими); визначити сильні та слабкі сторони аналізованих дефініцій.

4. Скласти перелік найістотніших ознак поняття, відкинувши ті, що не мають значення для юридичної практики (правозастосування). Розташуйте ці ознаки у логічній послідовності (від загального до конкретного; від головних (первинних) до менш важливих (вторинних) тощо). На перше місце слід поставити категоріальні ознаки, що засвідчують приналежність поняття до більш загальної категорії (роду, класу). Родове поняття об'єднує видові поняття, між ними існують ієрархічні зв'язки (підпорядкованість видових назв родовим). Ось чому у дефініції родові ознаки передують

видовим. У цілому дефініція повинна мати категоріальний (родо-видовий) характер.

5. Дефініція повинна бути розмірною із позначуваними поняттями (не бути ширшою або вузючою за внутрішнім змістом (обсягом) (правило співмірності).

6. Не слід визначати термін або словосполучення через той самий термін або словосполучення (правило заборони кола).

7. Неправильно будувати визначення на основі заперечення або заперечувальної конструкції (це не ...). Особливо небезпечними у законодавчому тексті є подвійні або й потрібні заперечення (нанизування не... не...), оскільки пропуск хоча б одного з них змінює зміст на прямо протилежний (правило невикористання заперечень).

8. Не визначати термін через синонім, і не тільки тому, що синоніми, як правило, мають смислові та стилістичні відмінності, але насамперед тому, що існує загальна вимога єдності термінології (як на рівні окремого законодавчого акта, так і законодавства в цілому): одне поняття – один термін – одне значення.

9. Небажано включати в дефініцію терміни, які самі потребують визначення (через приналежність до вузькофахових).

10. Добір мовних засобів, порядок їх розташування в дефініції здійснюється крізь призму основних вимог до тексту закону (точності, однозначності, зрозумілості, нормативності, стандартизованості, стилістичної нейтральності).

11. У дефініції не повинно бути жодного зайвого елемента. Якщо слово, словосполучення або конструкцію можна вилучити з тексту, і від цього правовий зміст не втрачається (або й виграє), слід позбавляти дефініцію таких надлишкових елементів. Кожен зайве слово або конструкція несуть у собі потенційну загрозу розмити або змінити правовий зміст, внести у законодавчий текст нові смислові відтінки, призвести до двозначності, а значить і різночитання правової норми тими, хто шукає у законі прогалини та пролазки [2, с. 87].

Актуальність зазначеної теми зумовлена і процесом розвитку теорії та практики нормопроєктування в Україні, необхідністю утворення наукового підґрунтя для формулювання дієвих методичних рекомендацій з розробки проєктів нормативно-правових актів, доцільністю врахування позитивного досвіду зарубіжних держав в сфері вироблення правил законодавчої техніки.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Правил підготовки проектів актів Кабінету Міністрів України: постанова Кабінету Міністрів України від 06.09.2005 р. № 870, із змін., внес. згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 18.11.2009 № 1212. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>.

2. Ткачук А. Законодавча техніка: практ. посіб. нормопроектувальника. Київ: ІКЦ «Легальний статус», 2015. 268 с.

3. Правнича лінгвістика: навч. посіб. / Г. П. Проценко та ін.; заг. ред. С.М. Гусарова. Київ: А.В.Паливода, 2010. 312 с.

Захаренко Л. М., головний інспектор сектору поліграфологічних досліджень та психологічного забезпечення Департаменту «Корпус оперативно-раптової дії» Національної поліції України, кандидат психологічних наук

«ПОЛІГРАФОЛОГ» ЧИ «СПЕЦІАЛІСТ З ПРОВЕДЕННЯ ОПИТУВАННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ПОЛІГРАФА»?

Іншомовне слово «поліграф» міцно утвердилося у лексиконі української мови. Воно стало звичним для нас, а людину, яка працює з поліграфом, ми стали називати «поліграфолог». Хто ж такий поліграфолог?

Професію *«експерт-поліграфолог»* було додано до Національного класифікатора професій України лише у листопаді 2010 року [5]. За кодом і назвою класифікаційного угруповання дана професія відноситься до розділу «Професіонали» (код 2), підрозділу «Професіонали в галузі фізичних, математичних та технічних наук» (код 21), класу «Професіонали в галузі архітектури та інженерної справи» (код 214), підкласу «Професіонали в галузі електроніки та телекомунікацій» (код 2144) і становить групу «Експерт-поліграфолог» (код 2144.2) поряд із групою «Інженери в галузі електроніки та телекомунікацій» (код 2144.2).

У класифікаторі професій зазначено, що розділ «Професіонали» вміщує професії, що передбачають високий рівень знань (виходячи із вищевказаної назви підрозділу – у галузі фізичних, математичних та технічних наук) та вимагають від працівника, насамперед, кваліфікації за дипломом про повну